

Fransa'daki Seçim Modelleri

Ender Ethem ATAY*

The article deals with the electoral models of France. It is possible to observe a lot of electoral models in this country from 19th century until today. However we can categorize all of them in two groups. One of them is majority electoral model and the other is electoral model of proportional representation. The main problematic is to analyse and to explain the differences, similarities, advantages and disadvantages of these two electoral model applied in France.

GİRİŞ

Fransa bir çok seçim sistemi denemiştir. Ancak bunların tamamı içinde özellikle iki turlu çoğunluk usulünü kullanmıştır. Eğer 5 Mart 1848 tarihli kararnameyle genel oyun kabulünden sonraki gelişimini ele alırsak, aşağıdaki hususları kısaca not edebiliriz:

1. II. Cumhuriyet Rejimi altında (1841-1851), 15 Mart 1849 tarihinde departmantal çerçeve içinde tek turlu çoğunluk liste usulü kurulmuştu ve çok sayıda adayın seçimlere katılmasına izin verilmişti.
2. II. İmparatorluk Rejimi altında (1852-1870), 2 Şubat 1852 tarihli organik kararname *scrutin d'arrondissement* olarak adlandırılan iki turlu tek liste çoğunluk sistemini kurmuştur. Bu sistem günümüz Fransız seçim sisteminin esasını oluşturmaktadır.
3. III. Cumhuriyet Rejimi altında (1875-1940)¹, ilk önce 1871 yılında Millet Meclisi seçimi için 1849 tarihli yasa yürürlüğe konulmuştur. Ancak, 1875 tarihinde tekrar iki turlu tek isimli çoğunluk usulüne geri dönmüştür.

1875 seçimleri için departmantal çerçeve içinde iki turlu çoğunluk sisteminin tecrübesi yaşanmıştı. Ancak bir çok adayın uygulamayla birleştirildiği bu seçim sistemi General Boulanger'e, Cumhuriyet için büyük tehlikeler oluşturma yolunu açmıştır. Böylece 1889 seçimleri için, 1914-1918 Savaşı'na kadar sürecek olan iki turlu çoğunluk sistemine dönmüştür.

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

(1) Bkn. LACHAPPELLE Georges: (1934), *Les régimes électoraux*, Libraire Armond Colin, Paris.

Bununla birlikte 1875-1914 yılları arasındaki III. Cumhuriyet'in ilk döneminin sonundan itibaren nisbi temsilin lehine oldukça yoğun bir propaganda yapılmıştır. 1919 tarihli Dessaye Yasası, departmantal liste seçim çerçevesi içinde nisbi temsille çoğunluk seçim sistemlerini, mutlak çoğunluğun bütün olarak geçtiği bir listenin elde etmesi anlamında düzenlemiştir. Bu olmadığı takdirde sandalyelerin dağılımı nisbi temsile göre olmuştur. Bu sistem 1924 yılında tekrar uygulanmış, ancak 1927 yılından 1940 yılına kadar sürecek olan *scrutin d'arrondissement* sistemine geri dönmüştür.

4. IV. Cumhuriyet Rejimi altında (1946-1958), departmantal çerçeve içinde bölüm uygulaması (*utilisation du quotient*) ve en güçlü oran (*la plus forte moyenne*) ile (1945 ve 1946 tarihli yasalar) nisbi temsil tecrübesi yaşanmıştır. Ama, 1951 yılında *apparentement* sistemiyle nisbi temsil uygulaması sınırlandırılmıştır.

5. V. Cumhuriyet Rejimi altında, iki türlü tek liste çoğunluk sisteminin keskin bir geri dönüşü (29 Aralık 1966 tarihli yasayla değiştirilen 13 Ekim 1958 tarihli kanun hükmünde kararname) gözlemlenmektedir. 1958'den bu yana bir çok defa tek türlü (tek isimli veya çok isimli) çoğunluk sistemine doğru bir yönelme oyların iki parti etrafında -UDR ve Komünist Parti- kutuplaşması temennisi içinde söz konusu edilmiştir².

Bütün demokratik ülkelerde olduğu gibi Fransa'da da seçimler, yönetenlerin otoritesini oluşturmak ve meşru kılmaktadır. 1958 Anayasası (madde3/3) genel oy ve dolaylı seçim gibi temel ilkeleri koymaktadır. Ancak uygulama şekilleri için tamamlayıcı seçim yasalarına, eğer gerekiyorsa düzenleyici metinlere göndermede bulunmaktadır. Bundan dolayı, iktidarda bulunan hükümetler veya bunların parlamentodaki çoğunlukları seçimlerin geçeceği alanın çerçevesini; yani seçim çevresi ile seçmenlerin oylarının hesaptan indirilmesi için benimsenecek hesaplama modelini kısacası seçim modelini belirleyecektir³, Geleneksel olarak iki büyük seçim sistemi önerilmektedir. Bunlar; çoğunluk sistemi ve nisbi temsil sistemi olup, bazende bu iki sistemin bir karma sistem içinde birleştirilmesi de gözlemlenmektedir.

I. ÇOĞUNLUK SİSTEMLERİ VE BU SEÇİM SİSTEMLERİNİN ETKİLERİ VE SONUÇLARI

1 - ÇOĞUNLUK SİSTEMLERİ (*LES SCRUTINS MAJORITAIRES*)

Fransa'nın kurumsal tarihi iki türlü çoğunluk sisteminin egemenliğinde kalmaya devam etmektedir. İkinci İmparatorluk'tan itibaren uygulanmaya konulmuş olan, III.

(2) A. Haurou, J. Gicquel et P. Gélard: (1975), *Droit constitutionnel et institutions politiques*, Montchrestien, Paris, sh. 312 vd. documents d'Etudes, modes de scrutin et systèmes électoraux, No 1.05, sh. 13'den naklen.

(3) Parlamenterlerin, kendi seçim usullerinin belirlenmesi ve değiştirilebilmesinde yetkili olması V. Cumhuriyet'in taşıdığı risklerden olarak değerlendirilmiştir. Çünkü olayı somutlaştıracak olursak iktidardaki hükümetle anlaşan bir grup milletvekili gelecek seçim için seçim modelini değiştirebilecektir. Bu durumu önlemek veya yumuşatmak için bir çok öneri sunulmuştur. Bunlardan en köklü olanı seçim modelinin anayasallaştırılmasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkn. DUHAMEL Olivier: (1994), *Droit constitutionnel et politique*, Science Politique Seuil, Paris, sh. 149 vd.

Cumhuriyet'in favorisi olan ve IV. Cumhuriyet tarafından reddedilen bu sistem, başkanlık, yasama organları, kantonal ve belediye seçimleri için V. Cumhuriyet'in kurucularınca yeniden kabul edilmiştir. Bu durumun tek istisnası Mart 1986'da gerçekleştirilen yasama organı seçimlerinin nisbi temsile göre yapılmasıdır. 10 Temmuz 1986 tarihli yasayla oluşturulan çoğunluk sistemi bugün de yürürlüktedir. Burada sistem bir kazanan ve kaybedenler şeklinde ifade edilen basit bir ilkeyle izah edilebilir. Geçerli oyların çoğunluğunu (*la majorité des suffrages exprimés*) alan aday (veya adaylar) seçilir. Bundan dolayı çoğunluk sistemi, rakiplerinin topladığı oyların hesaba katılmadığı ilk sırayı elde eden adaya (veya adaylara) bir seçim çevresinin tamamını temsil etme sorumluluğunun bırakılmasından ibarettir. Bu ilkeden hareketle, seçim tipleri gereğince bir çok uygulama türü gündeme gelmektedir.

A. Tek İsim Usulü (*Scrutin uninominal*)

Seçim çevresinde belirlenmiş sandalye sayısı tek ise, seçmenler bu halde tek bir aday için oy kullanırlar. Ülke toprakları dağıtılacak sandalye sayısı kadar seçim çevrelerine bölünür. Söz konusu olan seçim çevreleri küçük boyutlardadır. Bundan dolayı bu sisteme 'Dar Bölge Sistemi'de denilmektedir. Böylece kanton (nahiye, bucak) her zaman için genel bir meclisin seçim çevresi olmaya yarar. İlçeler (*arrondissements*) III. Cumhuriyet Rejimi altında tek isim usulüne bağlılığı devam eden, daha sonra seçim çevreleri bir daha parçalanmış olsa dahi, ilçe seçimi isminin (*scrutin d'arrondissement*) geldiği yasama organının seçimleri için kullanılmıştı.

Bu sistem tipinin seçkin niteliklerinden biri de; söz konusu usulün seçmenlerle mümkün olduğu kadar doğrudan doğruya bir ilişkiyi sağlayabilmeye imkân tanınmasıdır. Buna karşılık bu seçim sisteminin, seçileni kuvvetli bir şekilde genel çıkarın temsilcisi olarak değilde, özel bir çıkarın vekili yapmada mahalli işlerin içine karşımaya itmesi mümkün olabilmektedir.

Tek isim usulü bazen nisbi çoğunluk bazen de salt çoğunluk ilkesi ile uygulanmaktadır. Nisbi seçim ilkesiyle uygulandığı zaman seçim ilk turda biter. Salt çoğunluk ilkesiyle uygulanırsa, ilk turda hiçbir adayın oyların salt çoğunluğunu alamadığı genellikle gözlemlenmektedir. O zaman ikinci veya üçüncü tura başvurmak zorunlu olup, nisbi çoğunluğun yeterli görüldüğü bu son turlara «**balotaj seçimi**»⁴ denilmektedir. Bu seçimde kendi arasında; «**salt çoğunlukta tek isim usulü**» ve «**basit çoğunluklu tek isim usulü**» olmak üzere ikiye ayrılır. İlk usulde her seçim çevresinde bir milletvekili seçilir. Üç gün süren seçim üç turda cereyan

(4) «Hiçbir adayın gerekli çoğunluğu elde edememesi varsayımında özellikle de iki türlü çoğunluk sisteminde yeni bir seçimin yapılmasının zorunlu kılınmasıdır.» (R. BARRILON - J.M. BERARD - M.H. BERARD - G. DURUIS - A. GRANGE CABANE - A.M. LE BOS LE PORHIET - Y. MENY: (1986), *Dictionnaire de la constitution*. 4 édition, Editions Cujas, Paris, sh. 33). «Hiçbir adayın veya listenin geçerli oyların aranan en az mutlak çoğunluğunu sağlayamadığı anda, çoğunluk usulüne göre yapılan bir seçimin ilk turunda ortaya çıkan olumsuz sonucu ifade eder. Seçim yasasına uygun olarak, zorunlu çekilme veya ihtiyari feratlen sonra, mücadelede kalan adayların almış oldukları oylardaki eşitliği gidermek amacıyla bir önceki seçimi izleyen hafta (başkanlık seçimleri için 15 gün sonra) söz konusu seçimin ikinci turu organize edilir.» (AVRIL Pierre, GICQUEL Jean: (1991)*Lexique droit constitutionnel*. 3ème édition PUF, Paris, sh. 15.)

eder. Birinci ve ikinci turda seçilmek için salt çoğunlukla beraber kayıtlı seçmen sayısının 1/3'ü kadar da oy almak gerekir. Bu turlarda netice elde edilememişse; ikinci turda en çok oy almış iki aday arasında geçen üçüncü turda, nisbi çoğunluğu elde eden aday seçilir. Basit çoğunluklu tek isim usulünde tek isim usulü, nisbi çoğunlukla birlikte uygulandığında sonuç, ilk turda rahatlıkla alınabilmektedir. Bunun için ikinci tura ihtiyaç olmaz. Bu sebeple tek isim usulünün bu türüne genellikle «Tek Turlu - Tek İsim Usulü» denilmektedir.

Duverger bu seçim sisteminin partilerin bünyesine ve parlamentoya etkisini şu şekilde ifade etmiştir:

1. Seçim dar bir çevrede yapıldığından adayın şahsi durumu başlı başına etkilidir. Zamanla milletvekili kendi seçim çevresindeki durumunu o kadar kuvvetlendirir ki; oradan çıkarıp atmak zor olur. Ancak meclis gruplarının disipliniyle parti merkezizetiliğinin çok kuvvetli olması bu etkiyi azaltır. Seçilenler milletvekili olmaktan çok, seçmenin vekili olur. Olumlu hizmetlerde bulunacaklar değilde, popüleritesi yüksek olan adaylar seçilecek, siyasal ilişkilerden çok şahsi pazarlıklar ve çıkarlar etkili olacaktır. Partileri destekleyen seçmenler açısından tam temsil sağlamayacağı gibi, bölgeler iktidarın keyfine göre belirlenecektir.

2. Bu usulde parlamentodaki meclis grupları hiçbir zaman disiplinli olamayacaktır. Çünkü her üye oyunun kullanırken partisinin kararına uymaktan ziyade; seçim çevresinin çıkarlarını göz önünde bulunduracaktır.

Nisbi temsile karşı en iyi sistem olarak ileri sürülen sistemlerden biri olan bu usulün yararları şunlardır:

- A. Bu sistem teoride en basit ve pratikte en kolay olandır. Seçmen seçtiğine güven duyar ve seçmeni duyarlılığı artar.
- B. Seçmenler oyunu verdikleri adayların karakteri ve nitelikleri hakkında bilgilidir.
- C. Seçmenle seçilen arasındaki ilişkiler yoğunlaşacağından olumlu sonuçlar doğurabilir.
- D. Partilere, nisbi temsil sistemine yaklaşan ampirik bir temsil imkânı sağlar.
- E. Seçmen en iyi adayı seçebilmektedir ve bu da partilerin içindeki sert disiplinin kırılmasını sağlamaktadır.
- F. Bağımsızların seçilme şansı fazladır (**Demokrasi ve Seçim «İki Turlu Daraltılmış Bölge Seçim Sistemi»**, (16 Haziran 1997): 18-21).

Bu sistemin sakıncaları ise şu şekilde ifade edilebilir:

a- Söz konusu sistemin en büyük yararı olarak belirtilen seçmen-seçilen yakınlığı önemli bir sakıncaya dönüşebilir. Çünkü bu yakınlıktan dolayı iş takipçiliği artar. Parlamenterler yerel sorunları, hatta seçmenlerin kişisel sorunlarını takip etmek zorunda kalırlar. Dolayısıyla parlamentoda yerel sorunlar ülke sorunlarının önüne

geçer. Parlamenterler üzerinde yerel baskı ve etkiler artar. Bölgeci eğilimler doğabilir. Sistem, yerel nüfuz sahibi adayların seçilmesine veya seçim sonuçlarını etkilemesine elverişlidir. Özellikle mezhep veya etnik grup ayrılıklarında destek bulan kişi veya aileler için «seçim kaleleri», «seçim arpalıkları», «seçim hanedanlıkları» oluşabilir. Babadan oğula, kocadan kariya geçen parlamenterlikler ortaya çıkabilir. Seçim kampanyaları, belirli görüş ve programların yarışması yerine kişilik yıpratma mücadelesine, âdeta düelloya dönüşür. Bu durum öğretide «gladyatörler savaşı» olarak adlandırılmaktadır. Adaylar oy toplamak için kapı kapı dolaşmak zorunda kalırlar. Seçimi kazananlar, kendi güçlerine dayanarak seçtikleri inancında oldukları ölçüde parti disiplinini zayıflatırlar. Bu durumda parlamentoda kaygan çoğunluklar oluşmasına zemin hazırlayacağından, «istikrar ilkesiyle» bağdaşmaz.

b- Bu sistem son derece adaletsiz sonuçlar verebilir. Üstelik seçimde çoğunluk sağlanması da her zaman mümkün olmamaktadır. İktidar ve muhalefet partilerinin aldıkları oylarla kazandıkları sandalyeler arasında oluşan oransızlık «küp yasası» (*Cube law*) denilen sosyolojik bir kanunla açıklanmaktadır. Bu kanuna göre eğer partilere verilen oyların birbirine oranı A:B ise, kazanılan sandalyelerin birbirine oranı A³:B³ olma eğilimindedir. Örneğin bir parti %60, diğer parti ise %40 almışsa; bunların birbirine oranı 60:40 = 3:2'dir. Bu sayıların küpleri alındığında 3'ün küpü 27, 2'nin küpü 8 eder. Yani kazanılan sandalyelerin birbirine oranı 27:8 olur. Buna rağmen, 1-2 sandalyelik bir üstünlük iktidarı belirler. Çoğunluk kesin sağlanamayabilir.

c- Dar bölge sistemi, seçim çevrelerinin eşit seçmen sayılarıyla oluşturulamaması yüzünden bazen oy ve sandalye sayılarında ters orantılı sonuçlar da verebilir. Sistemin iyi işlemesi için seçim çevrelerinin nüfus veya seçmen sayıları itibarıyla olabildiğince eşit büyüklükte olması gerekir. Örneğin her seçim çevresinin artı veya eksi %10 farkla aynı büyüklükte olması gerekir. Ama seçim çevrelerinin sınırlarını çizirken mülki sınırlar, tarihi nedenler, coğrafi bağlantılar, ulaşım imkânları gibi çeşitli faktörleri de dikkate almak zorundadır. Dolayısıyla seçim çevreleri arasında her zaman eşit büyüklük, eşit seçmen sayısı sağlanması mümkün değildir. O nedenle bazen partilere verilen oylar ile kazanılan milletvekili arasında bir ters orantı ortaya çıkabilir (TUNÇ Hasan, 1998: 174-175; TÜRK Hikmet Sami, TUNCER Erol, 1995: 10-14).

B. Liste Usulü (*Scrutin de liste*)

Seçim çevresinde dağıtılacak sandalye sayısı birden fazla ise, seçim çok isimli (*plurinomial*) bir seçimdir. Seçmenler, birbirinden bağımsız olarak adaylığını koymuş veya liste üzerinde siyasal benzerliklerine göre gruplanmış olabilen bir çok aday için oy verirler. Bu durumda liste usulünden bahsedilir. Eğer listeye kaydolmuş aday sayısı, dağıtılacak aday sayısına zorunlu olarak eşit ve eğer seçmenler ne listedeki sıralamayı ne de oluşumunu değiştirebilme imkânına sahip değillerse; sabit

listeden söz edilir. Bu sisteme belirli bir esneklik sağlamak için karma listeye (*panachage*) veya tercihli oya (*vote préférentiel*) izin verilmektedir.

Karma listede seçmen listede değişiklik yapma hakkına sahiptir. Listede yer alan isimlerden bazılarını silerek bu isimlerin yerine diğer bir listede yer alan isimleri veya bağımsız adayın ismini ekleyebilir.

Tercihli oy sistemi ise seçmenlere aynı listedeki adayları kendi tercihine göre sıralama imkânı tanır.

C. Tek Turlu Seçim (*Scrutin à un tour*) / İki Turlu Seçim (*Scrutin à deux tours*)

Tek turlu çoğunluk usulünde aday(lar) veya listenin başında yer alan(lar) için geçerli oyların oranı ne olursa olsun; ilk turdan itibaren sonuç kazanılmış haktır. Kısmi çoğunluk (*majorité relative*) seçilmiş olmak için yeterlidir. İki turlu çoğunluk sisteminde geçerli oyların mutlak çoğunluğu, ilk turda seçilmiş olmak için kural olarak yeterlidir. Aksi takdirde adayların çoğunluğu sağlayamadığı, *ballotage* olarak adlandırılan durum söz konusudur ve aldıkları oy oranı ne olursa olsun listenin başında yer alan(lar) veya aday(lar)ın belirleneceği ikinci tura geçilir. Bu ikinci tura katılmak bir takım şartlara tâbi kılınmış olabilir: Örneğin geçerli oyların (*suffrages exprimés*) veya listelerde kayıtlı seçmenlerce (*inscrits*) belirli bir oranın ilk turda elde edilmiş olması.

Fransa'da uygulanmakta olan sistem aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Kantonal ve yasama organları seçimlerinde iki turlu tek liste çoğunluk usulü,
- 3500'den daha az nüfusu olan yerleşim yerlerindeki belediye seçimlerinde iki turlu çoğunluk listesi seçim sistemi uygulanmaktadır.

D. İki Turlu Tek Liste Seçim Sistemi (*Le scrutin uninominal à deux tours*)

III. Cumhuriyet Rejimi'nde uygulanan ve 1958 ile 1985 yılları arasında tekrar benimsenip Temmuz 1985 seçiminde askıya alınan, Temmuz 1986'da tekrar Fransa'da yürürlüğe konulmuş olan sistemdir.

a) Sistemin analizi: İlk turda geçerli oyların mutlak çoğunluğunun alınması, bunun olmaması halinde; ikinci turda basit çoğunluğu elde eden adayın seçildiğini açıklamaktan ibaret olan bir seçim sistemidir. İlke olarak ikinci tura, ilk turda oyların veya kayıtlı seçmenlerin belli bir oranını almış olan adayların katılması mümkündür. Bu oran Fransa'da 1978 ve 1981 seçimlerinde kayıtlı seçmen sayısının %12,5 idi.

Konuyu bir örnekle açıklamak gerekirse; bir seçim çevresinde bir sandalye için 95000 kayıtlı seçmenin olduğunu varsayalım. Seçime beş aday katılmış olsun. İlk turda 79000 oy geçerli sayılsın. Adaylardan A: 31000, B: 19000, C: 14700, D: 2000 ve E: 12300 oy almış olsun. Mutlak çoğunluk 39501 olduğu için *ballotage* söz konusudur. Öyleyse ikinci tur zorunludur. Bu tura en az %12,5 oy almış olan adaylar katılabileceğinden, D elenmiş olur. C imzalanan ittifak anlaşması gereğince B lehine seçimden çekilmiş ve E seçime katılmaya devam etmiş olsun. İkinci turda 81000

geçerli oy olsun. Buna göre; A: 33000, B: 37000 ve E: 11000 oy aldığı kabul edilirse; aday B nisbi çoğunluğu elde ettiği için, seçilmiş ilân edilir.

Seçim sonuçları genellikle tek turlu çoğunluk usulünün verdiği kadar farklı olduğu bu seçim modelinde, esas rol oynayan hususun adayların bazılarının diğeri lehine çekilmeleri (*désistement*) ve seçim ittifaklarının (*alliance électorale*) olduğu gayet açıktır. Zaten yukarıdaki örnekte olduğu gibi; iki turlu çoğunluk seçim sisteminin bir azınlık seçimiyle neticelendiğine işaret etmek gerekir. Zira B, 79000 geçerli oy üzerinden başlangıçta ancak 70000 seçmeni inandırıp, ikna ederek oy alabilmişti. Ancak bu sonuç, özellikle B ve C adaylarının aynı siyasal eğilimin partilerin adayları olması oranında çok şaşırtıcı karşılanmaz.

Böyle bir sistem içinde seçmenin psikolojisi de farklıdır. Adayının hiçbir kazanma şansı olmasa dahi; seçmenin ilk turda kendi seçtiği aday için oy kullanması mümkündür. Böylece seçmen düşünceleri tanıtmış ve yarışma halindeki siyasal güçlerden birine desteğini vermiş ve bunu göstermiş olur. Bundan dolayıdır ki, ilk tur ülkenin siyasal fizyonomisi üzerinde geçerli olabilen yegane bilgilendirmeyi yapabilir. Ama birinci ve ikinci tur arasında çekilmeler, desteklemeler ve bir aday lehine feragat etmeler gelecektir. Bir aday lehine feragat etme, özellikle farklı partilerin tek veya birden çok koalisyon birleşmesiyle seçimlere katılması sırasında, çok önceden hazırlandığının da olması mümkündür. Bunlar ilk tur sonrasında gerçekleşebilir ve yerel planda adaylar arasında veya ulusal planda partiler arasında yapılan görüşmelerden de kaynaklanabilir. Seçmenlerin verilen işaretleri izlemesi için çok önceden veya son anda anlaşmanın yapılması, genel olarak kesin bir etki sağlar. Bundan dolayı ikinci tur düello veya üçlü bir savaş tarzında görülür ve büyük partilere ve muhtemelende koalisyonlara karşı karşıya gelme fırsatı verir. Seçmen bu özel şartlar gereğince karar vermek zorundadır. Eğer seçmen kavganın içinde ilk turda adayını şanslı görmüyorsa, görüşlerine en yakın aday için oyunu kullanmaya yönelmesi veya hatta kesinlikle yolunu kesmek istediği adayın başarısızlığı için en iyi durumda bulunan adaya oy vermesi, işte bu durumu açıklamaktadır. Bu noktadan bilinen şu formül çıkar: İlk turda seçilir, ikinci turda ise elenilir (elimine edilir).

Diğer çoğunluk sistemlerinde olduğu gibi; bu seçim modeli de hiçbir şekilde seçim adaletini gerçekleştirmeyi amaçlamamaktadır ve şaşırtıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Özellikle yarışma halinde iki koalisyonun yani farklı iki siyasal blokun olması halinde; ilk turda çoğunluğu elde eden koalisyon, ikinci turun sonunda çoğunluk sandalye sayısını elde etmemiş olması gerçekleşebilir. 1978 seçimleri sırasında Fransa'da bu durum yaşanmıştır.

b) Siyasal sonuçlar: Bunlar tek turlu tek isimli seçim sisteminkinde olduğundan daha az belirgin bir niteliktedir. Uzun süre boyunca tam olarak iki turlu seçim sistemi çok partili sistemle birleşmiş ve hatta yerel bazda iyi bir durumda bulunan, nisbeten az önemi olan partilerin lehine gibi sunulmuştur. Gerçekten de, düşünce

akımlarını genellikle azaltan ve frenlemeye imkân veren ikinci turun gereğince ittifaklar, İngiliz sisteminden daha az keskindir. Eğer ikinci tur birincide açıklanan eğilime (1968 Fransız seçimleri) frenlemeyi (1967 Fransız seçimleri) vurgulayabildiği gerçekse, bu hızlandırma bizzat birinci turun verdiği oranla çok azaltılmıştır. Bundan dolayı III. Cumhuriyet Rejimi altında ikinci turun sonuçları, parlamenter çoğunluğun yokluğunun ve hükümet istikrarsızlıkların sorumlusu olarak hükmedilmesi aldatıcıdır.

Özellikle, büyük partiler arasında karşılıklı olarak kabul edilen birinin diğeri lehine feragat etmesi ve kayıtlı seçmen için %12,5'luk oran küçük partilerin elendiği bir sınır olarak yükseltilmiş olmasından dolayı durum V. Cumhuriyet Rejimi'nde çok daha gelişmiştir. İki turlu tek isimli seçim sistemi net parlamenter çoğunluğu çıkarmıştır. Partileri gruplaşmaya zorlamış ve siyasal hayatın iki kutuplu (*bi-polarisation de la vie politique*) olmasında bir rol oynamıştır. Söz konusu sistem merkezin ezilmesi sonucunu da doğurmuştur. Ancak, tek turlu çoğunluk sistemindeki aynı sakıncaları sunmaktadır. Zira temsildeki eşitsizlik özellikle dikkat çekici ölçüdedir (PACTET Pierre, 1995: 102-104).

2. ÇOĞUNLUK SEÇİM SİSTEMLERİNİN ETKİLERİ VE SONUÇLARI

Bir seçin sisteminin ikili bir işlevi vardır. Sistem;

- seçmenin siyasal tercihine bağlı bir temsili güvence altına alması ve (*une représentation fidèle des choix politiques des électeurs*),
- parlamenter rejimin vazgeçilmez özelliği olarak, tutarlı bir hükümet çoğunluğunu (*une majorité de gouvernement cohérente*) ortaya çıkarması gerekir.

Seçim sistemlerinin eksiklikleri veya nitelikleri genellikle bu iki ölçüte göre değerlendirilir. Bu sistemlerden hiçbiri ne mükemmel ne de tarafsızdır. Bütün sistemler az çok dolaysız sonuçlarıyla siyasal güçlerin temsili, partilerin sistemi ve çoğunluğun oluşturulmasının üzerinde etkili olurlar. Bu söylenenlerden bir takım ilkeler çıkarmak mümkün ise de, bununla birlikte ilkelerin göreceliliği ve ayrıntıları da önemlidir. Bir seçim modelinin işleme her zaman içinde yer aldığı siyasal ve kurumsal genel duruma (kontekse) bağlıdır.

Genel olarak çoğunluk seçim sistemlerinin etkinliğe ayrıcalık tanımayı aradığı, nisbi temsilden daha iyi bir şekilde, seçim adaletinin (*justice électorale*) aleyhine olmakla birlikte, parlamenter bir çoğunluğun ortaya çıkmasına imkân tanıdığı söylenebilir.

A. Çoğunluk Arayışı

Çoğunluk sisteminin mantığı karar verilen turda adayların sayısını ikiye indirir. Öyleyse teorik olarak, partilerin yeniden gruplandırılmasını amaçlamaktadır.

- Seçim ittifaklarını içermeyen tek turlu seçim durumunda, seçmen yararlı bir tarzda oyunu kullanmak zorundadır. Önemleri zayıf olan siyasal partilere gelişmeleri için çok az şans bırakır ve İngiltere örneğinde olduğu gibi iki partili sistemi (*bipartisme*) güçlendirip devamlılığını sağlayabilir. Bu seçim modeli varlık sebebini oluşturan net bir parlamenter çoğunluğun oluşumuna izin verir.
- İki turlu seçimin işlenmesi daha karmaşıktır. İlk turun varlığı sisteme esneklik verir. Seçim çevresinde bir siyasal partinin net bir şekilde baskın olması hali hariç, kesin değildir. İlk tur bütün partilere kendilerini açıklamaları ve seçmenler içinde tercihlerine göre oy kullanmaları için bir fırsattır. Bundan dolayı çok partilliliği (*multipartisme*) desteklemeyi amaçlamaktadır. Ancak ikinci turda çoğunluk mantığı tekrar ortaya çıkar. Seçim ittifakları ve adayların diğerinin lehine vazgeçmesi o anda kesin bir rol oynama sonucunu doğurur. Belirtilen bu hususlar önceden veya iki tur arasında imzalanılabilir (kararlaştırılabilir). İttifakların birbirine bağlanma tarzı partilerin sistemine, ulusal ve yerel söz konusu edilen önemine ve dolayısıyla siyasal ve kurumsal genel şartlara bağlıdır. Bu konuda III. ve V. Cumhuriyetler farklı gelişimler göstermiştir.
- III. Cumhuriyet Rejimi altında ittifaklar, açık bir şekilde tanımlanmış, ulusal kazanma söz konusu edilmeksizin, yerel planda oluşmuştur. İkinci turla karşı karşıya kalmalar ülkenin tamamı üzerinde farklı koalisyonları birbirine düşman etmiştir. Bu sistemden sağ veya sol üzerinden oy toplanan bölgelere göre olabilen, belirgin programları olmayan, iyi örgütlenmemiş kilit partiler olan merkezci partiler yararlanmıştır. Bu seçim sistemi heterogen grupları millet meclisindeki mevcudiyetini teşvik etmektedir. Sağlam parlamenter çoğunluğun ve hükümet istikrarlarının olmamasının sorumluları için savunulmuştur. İşte bu noktadan bu sisteme bağlanan ve varlığını sürdüren sistemin saygınlığını düşürme olgusu gelmektedir.

Aksine iki turlu çoğunluk sistemi iki kutupluluğa doğru V. Cumhuriyet'in gelişiminin bir unsuru olmuştu ve açık bir çoğunluğun gün ışığına çıkarılmasına imkân tanımıştı. Bu gelişim özellikle daha fazla yapısal siyasal partilerin örgütlenmesine ve ikinci tura yalnızca birinci turda başta yer alan iki adaya katılma imkânı tanıyan, doğrudan genel seçimle Cumhurbaşkanı'nın seçimi hakkındaki 1962 tarihli reforma bağlıdır. Ayrıca ulusal planda söz konusu şeyleri, belirginleştirmiş ve başkan liderleri etrafında iki büyük koalisyonun oluşumuna itmiştir. Yetmişli yıllarda 1962 sonrası başlayan sağ / sol iki kutupluluğu siyaset sahnesinde birlikte kazanmıştır. Merkez, sağla birleşmiştir. Sosyalist Parti ve Komünist Partisi bir ortak hükümet programı imzalamışlardır. Ulusal seçimlerde olduğu gibi yerel seçimler sırasında da düellolar bundan dolayı sağdaki ve soldaki büyük partiler tarafından karşılıklı olarak feragat etmeye ilişkin anlaşmaların imzalanması sebebiyle, yurdun

her tarafındaki aynı güçler, birbirlerine muhalefet etmişlerdir. Bu gelişim önüne geçilemez nitelikte değildi ve ittifak sistemlerine uyum sağlayamayan siyasal oluşumların⁵ (aşırısalıcı Ulusal Cephe '*Front national à l'extrême-droite*', Ekolojistler veya Yeşiller '*Ecologistes*' ...) ortaya çıkması oyununu değiştirmiştir. Nihayet iki türlü çoğunluk sisteminin farklı bir işlenmesine sebep olmuştur.

B. Temsildeki Eşitsizlikler

Karşıtlarını bir birine yaklaştıran çoğunluk usulü, hiçbir şekilde seçim adaletini amaç edinmemiştir. Açıklanan temsilde çok büyük dengesizliklere sebebiyet verebilir. Birkaç örnek bu söyleneni kanıtlayacaktır. 23 ve 30 Kasım 1958 yasama organı seçimleri sırasında Komünist Parti oyların %21'ini almasına rağmen; toplam sandalye sayısının %2'ni oluşturan 10 sandalye kazanmıştır. Buna karşılık oyların %26'sını toplayan UNR, toplam sandalye sayısının %40'ını oluşturan 198 sandalye elde etmiştir.

Bu olgu az çok benzer yoğunlukta diğer yasama organı seçimlerinde ilk olarak sağın lehine; daha sonra da 1981 ve 1988 yıllarında, solun ve Sosyalist Parti'nin lehine tekrarlanmıştır. Bununla birlikte bir ayrıntının gösterilmesi zorunluluğu da vardır. Bu dengesizlik yalnızca seçim modeline bağlı değildir; seçim bölgelerinin belirlenmesi de bir etkide bulunmaktadır. Gerçekten de, seçim çevrelerinin sınırları hükümet tarafından çizilmektedir. Her seçilen teorik olarak eşit bir seçmen sayısını temsil etmek zorundadır. Ancak kent bölgeleri genellikle kırsal bölgelere oranla daha az temsil edilmektedir. Böylece ittifakın olmaması halinde aşırı nitelikteki bağılantısız oluşumlar düzenli olarak çoğunluk usulüyle az temsil edilmektedir.

II. NİSBİ TEMSİL USULÜ (*LA REPRESENTATION PROPORTIONNELLE*)

Nisbi temsil usulü Avrupa'da XIX. yüzyılla Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen ilk yıllar sırasında yerleşmiştir. Günümüzde Avrupa ülkelerinin büyük bir çoğunluğunda, İskandinav ülkelerinde (İsveç, Norveç), Kuzey Avrupa ülkelerinde (İspanya, İtalya, Portekiz, Yunanistan) ve Hollanda, Belçika, Avusturalya, İsveç'te uygulanmaktadır. Fransa'da bu seçim yöntemi ancak ikinci derecede yer alan bir yöntem olarak uygulanmıştır: III. Cumhuriyet'in kuruluşlarına karşı IV. Cumhuriyet tarafından reaksiyon olarak kabul edilmişti. 1981 yılında solun çoğunlukla iktidarı ele geçirmesiyle lehine yeniden bir çıkarla uygulanmıştır. Nisbi temsil usulü Avrupa Parlamentosu seçimleri için olduğu gibi Mart 1986 yerel ve yasama organları seçimlerinde de uygulanmıştır.

Nisbi temsil usulü tek türlü liste seçimidir. Bir seçim çevresinde verilecek sandalye sayısı, mevcut farklı listeler arasında elde edilen oy sayısına orantılı olarak paylaşılır. Seçimin çerçevesi ülkenin tamamı olabilir. Bu tercih 1981 (1987 ve

(5) Bkn. ATAY Ender Ethem: (1999), «Fransa'da Siyasal Partiler ve Parti Sistemleri», Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, S: 2, sh. 197-231; YSML Colette (1989), Les partis politiques sous la Vème République, Montchrestien, Paris.

1994'den itibaren) seçimlerinde Avrupa Parlamentosu'ndaki Fransız milletvekilleri seçiminde uygulanmıştır. Ancak seçim çevreleri 1986 yerel ve yasama organı seçimleri için departmanlarda olduğu gibi küçük olabilir. İlke basit gibi görünüyorsa da, uygulanmaya konması daha az olmaktadır.

1. SANDALYELER NASIL DAĞITILACAK?

Sandalyelerin dağıtımına katılmak için listelerin genel olarak belli bir sınıra ulaşmasıyla birlikte, geçerli oyların belli bir orana (örneğin %5) ulaşması zorunluluğu da vardır. Bu husus ikincil derecede olan partilerin elimine edilmesine yardımcı olur. Hesaplama daha sonra ikili bir zamanlamayla gerçekleştirilir.

A. İlk Dağıtım: İlk dağılım bir seçim bölgeninden itibaren yapılmaktadır. Bu seçim bölgeni daha önceden belirlenmiş olabileceği gibi Fransa'da çok sık bir durumda görüldüğü gibi dağıtılacak sandalye sayısı tarafından seçim çevresi içinde geçerli oyların tamamının bölünmesiyle de hesaplanabilir. Bu bölgenin bir sandalye elde etmek için gerekli oy sayısına eşittir. İlk paylaşımda her liste seçim bölgeninde ulaştığı sayıda sandalye elde eder. Ancak bu ilk dağıtım artık oyların kalmasına yani değerlendirilmeyen ve dağıtılmayan sandalyelerin kalmasına sebep olur.

B. Artık Oyların Dağıtımı: Kalan oyların dağıtımını ulusal veya yerel bir ölçek içinde sağlanabilir. Ulusal planda eğer belirlenen seçim çevresi ülkenin tamamını içermiyorsa bütün seçim çevrelerinin tamamındaki her listeye kalan oyların eklenmesi ve dağıtılmayan sandalyelerin tamamının aynı şekilde toplanmasından ibaret olabilir. Bu sandalyeler daha sonra her birinin sahip olduğu değerlendirilmeyen oyları oranında partiler tarafından sunulmuş olan listeler arasında paylaşılır. Bu yöntem İtalya'da uygulanmaktadır.

Yerel planda dağıtım aşağıdaki şekilde olabilir:

• **En fazla ortak oy alan (*plus fort reste*):** Her seçim çevresinde dağıtılmayan sandalyeler ilk paylaşım sonrasında değerlendirilmeyen oyların azalan sırasına göre her listeye dağıtılması şeklinde gerçekleştirilir. Bu yöntem küçük oluşumların avantajıdır. Özellikle bölgenin seçimlerde sandalye elde etmeyi başaramayan, ancak buna yaklaşan ve dolayısıyla en fazla artık oya sahip olan partilerin yararına yararlıdır.

• **En fazla oran (*plus forte moyenne*):** Eğer listelerden herbirine varsayımsal olarak tamamlayıcı bir sandalye tahsis edilirse, dağıtılmış sandalyelerin listeler tarafından elde edilen oyların oranı her liste için olacak şekilde hesaplanması söz konusudur. En fazla oranı alan liste bir sandalyeyi kazanır. Bu yöntem, en fazla oyu alan listelerin yani büyük partilerin avantajıdır.

2. SEÇİLENLERİN BELİRLENMESİ

Her listeye dağıtılan sandalye sayısının bir defa bilinmesi, hangi adayların bundan yararlanacağını belirlenmesini yerinde kılar. Genel olarak listenin sunuş

düzeni (*l'ordre de présentation de la liste*) izlenir. Bu sistem siyasal partilere yöneticilerini seçmek ve adayları tercihlerine göre listenin başına sorunsuz olarak yerleştirmeye imkân tanır. Tercihli oya (*le vote préférentiel*) ve karma listeye (*le panachage*) bazen müsaade edilmektedir.

III. NİSBİ TEMSİL SİSTEMİNİN ETKİLERİ

Nisbi temsil sistemi, seçmenin siyasal seçimlerini daha sadık ve daha hassas bir şekilde yarışını ifade eder. Buna karşılık söz konusu sistem hükümet istikrarsızlıklarını sebep olmaya veya siyasal partilerin örgütlerine daha fazla önem vermeye, sistemi yaklaştırmaktadır.

1. SEÇİM ADALETİNİN AYRICALIĞI

Aldıkları oy sayısı gereğince her partinin temsil edildiği oranda nisbi temsil sistemi sandalye sayısı ile oy arasındaki dengesizlikleri pratik olarak ortadan kaldırır ve seçim adaleti idealine yaklaşır. Bir seçim bölgesindeki azınlık oyları dikkate alınmış olur. Buna rağmen hiçbir zaman tam bir seçim adaleti yoktur: Sandalye sayısının paylaşımı için bir barajın konulması ikinci derecedeki partileri elimine eder. Artık oyların paylaşım modeline ilişkin seçim az çok küçük partilerin ya da büyük partilerin yararına olmaktadır. Seçim bölgesinde paylaşılacak sandalye sayısı her zaman nüfusun önemiyle orantılı olarak oluşmaz ve Fransa'da bu durum özellikle kırsal kesimin avantajına bir şekilde işler.

Nisbi temsil sistemi mümkün olduğunca tam bir temsil için olduğu kadar imkân ölçüsünde seçmenlerin tercihlerine de önem verme yollarını arar. Ancak eğer bu sistem fikirlerin zenginliğini ve farklılığını ortaya koyuyorsa, bazen bir çoğunluğu ortaya koymak için güç hatlarını tanımlamayı zorlukla gerçekleştirir. Kısacası nisbi temsile göre yapılan seçimlerde, yalnızca çoğunluğun değil, aynı zamanda azınlığın görüşleri de değerlendirilir. Böylece parlamento yalnızca büyük partilerin adaylarına açık bir organ olmaktan çıkar ve aynı zamanda küçük partiler de parlamentoda seslerini duyurabilirler. Bu sistem her partiye ve her kamuoyu grubuna sayısal gücü oranında temsil edilme imkânı sağlar. Dolayısıyla çoğunluk sistemine oranla daha adil bir seçim sistemidir. Ama uygulanması teknik yönden bir hayli karmaşıktır.

2. İSTİKRARSIZLIK RİSKLERİ

Nisbi temsil sistemi her siyasal partiye temsil edilme şansı sunar. Bu amaçla sistemi çok partili bir sistem (*multipartisme*) olmaya iter. En kuvvetli oran o zaman parlamentoda kurumsal sonuçlarıyla siyasal oluşumların bir çoğunluğunun yerleşmesinin görülmesine sebep olur ve bu da genellikle gözlemlenmektedir.

A. Belirgin Bir Hükümet Çoğunluğunu Oluşturmak İçin Varolan Zorluklar: Seçim kampanyası sırasında yarışan partiler otonomileri ile çatışmak ve ayrıcalıklı durumlarını korumak zorundadırlar. Nisbi temsil sistemi siyasal partilerin seçimleri kazanmak için gruplaşmalarının karşıtı değildir. Bundan dolayıdır ki, ittifaklar için

görüşmeler seçimler sonrasında gerçekleştirilir. İttifaklar sandıktan hangi parlamenter çoğunluğun çıkacağını ve hangi programın uygulanacağını bilmeyen seçmenlerin gözünden kaçır. Gizli anlaşmaların sonunda siyasal partilerin yönetici organları ve parlamenter oluşumlar çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu genel şartlar içinde merkezci oluşumların ve anahtar partilerin rolü her zaman en yüksek noktasına çıkarılır.

B. Koalisyon Hükümetleri: Bakanlık makamları merkezci oluşumların bir avantajı ile çoğunluğun içinden partilerin karşılıklı olarak ağırlıkları gereğince paylaşılır. Özel şartlar hariç bu durum parlamentonun dışından şahısların atanmasını dışlar. Bu tür hükümetlerin hayat süresi istikrarsızlık risklerinin doğduğu farklı parlamenterler arasındaki uzlaşmaya bağlıdır.

C. Siyasal Hayatın Artan Bir Parlemantarizmi: Hükümetin oluşumu doğrudan doğruya aynı şekilde daha sonra yaşamasını güvence altına alan parlamenter güçlere bağlı olur. Çünkü kriz halinde parlamentonun feshedilmesi prosedürü etkinliğini kaybeder. Zira yeni seçimler global olarak aynı sonuçları verir, sistem içinde önemli rol oynayanlar (*protagonistes*) çoğunluğa dayanan yeni bir koalisyonu oluşturmayı denemeyi tercih ederler.

3. SİYASAL PARTİLERİN AĞIRLIKLARI

Nisbi temsil sistemi listelerin hazırlanması, çoğunluğun oluşturulması, hükümetin kurulması sırasında müdahalede bulunan partizan örgütlerin etkisinin artmasına sebebiyet verir. Siyasal partiler listede yer alan adayların seçiminde önemli bir rol oynar. Eğer böylece yöneticilerini seçilebilir pozisyonlara yerleştirebiliyorlar ise, çoğunluk seçim sistemi tarafından tercih edilmeyen kategorilerden gelen adayları önererek, siyasal personelin görevlendirilmesindeki çerçeveyi aynı şekilde genişletebilirler (yabancı orijinli Fransızlar, kadınlar, işçiler, derneklerin militanları ...).

Hiçbir şekilde eleştirilemeyen siyasal partilerin ağırlıklarının bu güçlendirilmesi Fransa'da, partizan kuruluşlara karşı her zaman kuşku içinde olan seçmenler ve siyasal sınıfların bir kısmınca olumsuz bir şekilde algılanmıştır.

IV. KARMA SİSTEMLER (*LES SYSTEMES MIXTES*)

Karma sistemler tamamen taktik sonuçlar için kullanılmadığı zaman, avantajları bir araya toplamaya ve nisbi temsil sisteminin ve çoğunluk sisteminin eksikliklerini, mahzurlarını silmeye gayret sarfetmektedir. Azınlığın temsil edilmesine imkân tanıyarak aynı zamanda bir çoğunluğun oluşmasına girişmektedir. Karma sistemlerin sayısı oldukça çoktur. Zira uygulama modellerine göre bir çok değişik şekilleri olabilir. Örnek olması açısından Fransa'da uygulanan iki türü aşağıda tasvir edilmiştir.

1. SEÇİMLERDE PARTİLERİN İTTİFAKLARI (LES APPARENTEMENTS)

9 Mayıs 1951 tarihli yasa tarafından yasama organları seçimleri için öngörülen seçim modeli, tek turlu depermental listeli seçim idi. Farklı partiler tarafından sunulan listeler, partilerin seçim öncesinde aralarında imzaladıkları anlaşmalara izin vermektedir. Böyle bir halde *apparenté* denilen durum söz konusu idi. Eğer bu tür listeler geçerli oyların mutlak çoğunluğunu elde edebilirse; daha sonra aralarında nisbi temsille paylaştırılan bütün sandalyeler, söz konusu liste tarafından elde edilmiş oluyordu. Diğer varsayım hallerinde, yani bu tür listelerin olmaması veya mutlak çoğunluğa ulaşamaması halinde nisbi temsil sistemi uygulanmakta idi.

Bu sistem iyice belirlenmiş bir amaca sahipti. Birbirine yaklaşmayan ve aşırı olarak değerlendirilen muhalefet partilerini (Komünist Parti, RPF) ikinci dereceye düşürerek, hükümetlerin üçüncü gücü olan partilerin (Sosyalist Parti, Radikal Parti, MPR) pozisyonun güçlendirilmesi böylece kendini avantajlı olmayan bir durumda bulmuştur.

2. BELEDİYE SEÇİMLERİNDEKİ ORANTININ DOZAJI

Nüfusu 3500 ve daha fazla olan komünler için 19 Kasım 1982 tarihli yasa oransal bir mekanizmayı, çoğunluk unsuru ağır basan bir seçim sisteminin içine dahil etmiştir. Burada iki turlu bir liste seçim sistemi söz konusudur. İlk turda eğer bir liste geçerli oyların mutlak çoğunluğunu alırsa, o seçim çevresine verilmiş olan sandalye sayısının yarısını kazanmış olur. Kalan sandalyeler en güçlü orana göre bütün listeler arasında nisbi temsil sistemi gereğince dağıtılır. Eğer ikinci bir tur olursa ve ilk sırayı alan liste sandalyelerin yarısını almışsa, geri kalan sandalyeler en güçlü orana ve nisbi temsilin ilkelerine göre bütün listeler arasında dağıtılır. Geçerli oyların %5'inden daha azını alan listeler paylaşmada söz sahibi olamazlar ve ilk turda %10'un altında oy alan listeler ikinci tura katılamazlar.

Bu reformu önererek Sosyalist Hükümet azınlıkta kalan siyasal akımların, çoğunluk usulünün etkinliği korunarak, belediye meclislerinde temsil edilebilmesini istemiştir. Seçim sistemi konusunda hükümete sunulan imkânlar çok geniştir. Eğer felsefik değerlendirmeler (seçim adaletinin veya etkinliğinin ayrıcalığı) tercihlerinde önem taşıyabiliyorsa, kullanışlı değerlendirmeler genellikle ilkelerden daha ağır basar. Bu husus sağcı partilerin daha çok çoğunluk sistemlerini ve solcu partilerin ise nisbi temsil sistemini destekliyor gibi görünmesine sebep olsa bile; genellikle bu alandaki siyasal partilerin ve bireylerin şartlar gereğince değişebileceğini de açıklamaktadır.

EK: FRANSIZ MEVZUATININ SEÇİM SİSTEMLERİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELERİ

*1958 TARİHLİ FRANSIZ ANAYASASI'NIN İLGİLİ HÜKÜMLERİ

39

BAŞLIK I. EGEMENLİK

Madde 3. Ulusal egemenlik (*la souveraineté nationale*) halkındır. Halk bu egemenliğini temsilcileri aracılığıyla ve referandum yoluyla kullanır.

Halkın hiçbir zümresi ve hiçbir fert egemenliğin kullanılmasını kendine mal edemez.

Seçim Anayasada öngörülen şartlar çerçevesinde, tek dereceli ya da iki dereceli (*le suffrage direct ou indirect*) olabilir. Seçim her zaman genel (*universel*), eşit (*égal*) ve gizlidir (*secret*).

Medeni ve siyasi haklardan yararlanan kadın, erkek eşit her Fransız vatandaşı yasayla belirlenen şartlar içinde seçmendir.

Madde 4. Siyasi partiler ve topluluklar (*les partis et groupements politiques*) seçimlerin açıklanmasına (*l'expression du suffrage*) katılırlar. Siyasi partiler ve topluluklar serbestce kurulurlar ve faaliyetlerde bulunurlar. Siyasi partiler ve topluluklar ulusal egemenlik ve demokrasinin ilkelerine uymak (saygı göstermek) zorundadır.

BAŞLIK II. CUMHURBAŞKANI

Madde 6. Cumhurbaşkanı doğrudan genel oyla (*suffrage universel direct*) ve yedi yıl için seçilir.

İş bu maddenin uygulama biçimleri organik bir yasa tarafından belirlenir.

Madde 7. Cumhurbaşkanı geçerli oyların mutlak çoğunluğu (*la majorité absolue des suffrage exprimés*) ile seçilir. İlk turda böyle bir çoğunluk elde edilemezse, (ilk turu Ç.N.) izleyen ikinci pazar günü ikinci bir tura başvurulur. Bu ikinci tura yalnız ilk turda en çok oy almış olan iki aday katılabilir.

Oylama, Hükümetin daveti üzerine açılır.

....

BAŞLIK IV. PARLAMENTO

Madde 24. Parlamento, Millet Meclisi (*Assemblée nationale*) ve Senato'dan (*Sénat*) oluşur.

Senato iki dereceli seçimle (*suffrage indirect*) oluşturulur. Senato Cumhuriyet'in mülki birliklerinin (*collectivités territoriales*) temsilini sağlar. Fransa dışına yerleşmiş olan Fransızlar Senato'da temsil edilirler.

Madde 25. Organik bir yasa her meclisin yetkilerinin süresini, üyelerinin sayısını, ödeneklerini, seçilebilme şartlarını, seçilmeye engel olan durumları ve üyelikle bağdaşmayan rejimi belirler.

Aynı yasa üyelikten boşalma halinde bağlı buldukları meclisin genel ya da kısmi yenilenmesine kadar, milletvekillerinin ya da senatörlerin yerini alacak kimselerin hangi şartlar içinde seçilebileceklerini de belirler.

BAŞLIK V. PARLAMENTO İLE HÜKÜMET ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Madde 34. Yasayı Parlamento yapar.

Yasa şu konudaki kuralları belirler:

....

Parlamento meclisleri ile mahalli meclislerin seçim rejimleri,

...

**MİLLETVEKİLLERİNİN, GENEL MECLİSİN VE DEPARTMANLARIN BELEDİYE MECLİSLERİNİN SEÇİMİ HAKKINDAKİ 31 ARALIK 1975 TARİHLİ 75-1330 NUMARALI YASANIN İLGİLİ MADDELERİ

BÖLÜM II.- MİLLETVEKİLİ SEÇİMİNE İLİŞKİN ÖZEL DÜZENLEMELER

BAŞLIK II. Seçim Modeli

Madde L. 123. Milletvekilleri iki türlü tek listeli çoğunluk usulüyle seçilirler.

Madde L. 124. Oylama seçim çevresinde olur.

Madde L. 125. Seçim çevreleri bu yasaya ekli 1 nolu tabloya uygun olarak belirlenir.

Söz konusu tablo sonuncu sınırlamaya göre ikinci genel nüfus sayımından sonra demografik gelişim gereğince seçim çevrelerinin sınırlarının değiştirilmesine bağlantılır.

Madde L. 126. Aşağıdaki durumun gerçekleşmemesi halinde hiç kimse seçimin birinci turunda seçilemez:

1. Geçerli oyların mutlak çoğunluğu;
 2. Kayıtlı seçmen sayısının dörtte birine eşit bir oy sayısını alamamışsa.
- İkinci turda nisbi çoğunluk (*majorité relative*) yeterlidir.
- Oyların eşitliği halinde, adayların en yaşlısı seçilmiş olur.

BÖLÜM III.- GENEL MECLİSLER SEÇİMİNE İLİŞKİN ÖZEL DÜZENLEMELER

BAŞLIK II. Seçim Modeli

Madde L. 193. Aşağıdaki durumun gerçekleşmemesi halinde hiç kimse seçimin birinci turunda seçilemez:

1. Geçerli oyların mutlak çoğunluğu;
2. Kayıtlı seçmen sayısının dörtte birine eşit bir oy sayısını alamamışsa.

İkinci turda seçim, oy kullananların sayısı ne olursa olsun nisbi çoğunluğa göre olur.

Eğer birden fazla aday aynı sayıda oy almışsa, seçimi en yaşlı aday kazanmış olur.

BÖLÜM III.- BELEDİYE MECLİSLERİ VE PARİS MECLİSİ ÜYELERİNİN SEÇİMİNE İLİŞKİN ÖZEL DÜZENLEMELER

BAŞLIK II. Nüfusu 3500'den Daha Az Olan Komünlere İlişkin Özel Düzenlemeleri

Kısım I. Seçim Modeli

Madde L. 252. Nüfusu 3500'den az olan komünlerin belediye meclisleri üyeleri çoğunluk sistemiyle seçilirler.

Madde L. 253. Aşağıdaki durumun gerçekleşmemesi halinde hiç kimse seçimin birinci turunda seçilemez:

1. Geçerli oyların mutlak çoğunluğu;
2. Kayıtlı seçmen sayısının dörtte birine eşit bir oy sayısını alamamışsa.

İkinci turda seçim oy kullananların sayısı ne olursa olsun nisbi çoğunluğa göre olur.

Eğer birden fazla aday aynı sayıda oy almışsa, seçimi en yaşlı aday kazanmış olur.

Madde L. 254. Belediye Meclisi üyelerinin seçimi bütün komünler için liste seçim usulüyle olur.

Bununla birlikte, meclis üyesi sayısının kayıtlı seçmen sayısına oranında her birinin seçildiği dar bölge seçim çevrelerine komün bölünebilir. Ancak bu sadece farklı ve ayrılmış oturanların bir çok aglemerasyonlarından (*agglomérations*) oluştuğu zaman uygulanabilir ve hiçbir dar bölge, seçilecek iki meclis üyesinden daha azına sahip olamaz.

Her dar bölgenin (*section*) bitişik bölgelerinden (*territoires contigus*) oluşturulması zorunludur.

Madde L. 255. Dar bölgelere ayırma genel meclis üyelerinden birinin, valinin, belediye meclisinin veya ilgili bölgenin seçmenlerinin inisiyatifi üzerine genel meclis tarafından yapılır.

Dar bölgeye ayırma konusunda hiçbir karar, genel meclisin toplanma tarihini izleyen altı ay içinde alınamaz. Bu süre içinde bir anket ilgili bölge belediyesinde açılır ve belediye meclisi genel meclis başkanınca ihtimamla incelenilir.

Sürenin geçmesi ve formalitelere uyulmasıyla, genel meclis her proje hakkında karar verir. Böylece gerçekleştirilen dar bölgelere ayırma, yeni bir karara kadar varlığını sürdürür. Bu işlemlerin tablosu, son üç ay boyunca genel meclis tarafından her yıl hazırlanır. Bu tablo yıl içinde gerçekleştirilmek zorunda olan bütün seçimler için kullanılır.

Madde L. 255-1. Komünlerin birleşmesi halinde, her bölge üzerine her eski komün tam yetkili olarak en azından bir meclis üyesi seçen bir dar seçim bölgesini L. 254 ve L. 255. maddelerinin düzenlemelerinden ayrılarak oluşturacaktır.

L. 254. maddenin düzenlemelerinden ayrılarak meclis üyelerinin sayısı, birleşen bir komüne uygun düşen dar seçim bölgeleri içinde nüfusa orantılıdır.

Birleşen bir komünün ancak sadece bir meclis üyesiyle temsil edilmesinde, asil meclis üyesinin geçici olarak görevinde bulunamaması halinde; istisnai oyla belediye meclisinde yer almaya çağrılan bir vekilin seçimine, aynı seçim sistemiyle bağlanılır.

BAŞLIK III. Nüfusu 3500 ve Daha Fazla Olan Komünlere İlişkin Özel Düzenlemeler

Kısım I. Seçim Modeli

Madde L. 260. Genel Meclisler, iki türlü liste seçim sistemiyle sandalye sayısı kadar adayı içeren listelerin verilmesi ile isim ekleme ve silme yapılmaksızın ve sunuştaki sıralama düzeni değiştirilmeksizin, L. 264. maddenin ikinci fıkrasında öngörülen düzenlemelerin uygulanması kaydı altında, seçilirler.

Madde L. 261. Komün tek bir seçim çevresini oluşturur.

Bununla birlikte Paris Meclisi, Lyon ve Marsilya Belediye Meclisleri üyeleri bölge (*secteur*) tarafından seçilir. Bölgelerin sayısı ve her bölgede seçilecek meclis üyelerinin sayısı; yasaya ekli 2, 3 ve 4 numaralı tablolarca belirlenir.

L. 254 ile L. 255-1 maddeleri; nüfusu 3.500 ile 30.000 arasındaki komünlere de uygulanır.

Bu başlıktan aykırılık yoluyla belediye meclisleri seçimi; II. Başlığın düzenlemesi altında öngörülmüş şartlar, nüfusu 2.000'den daha az birleşmiş komünler ve seçmen sayısı 1.000'den az dar bölgelerde (*sections*) eğer bu dar bölgeler birleşmiş komünlere uygun düşmüyorsa olur.

Madde L. 262. Seçimin ilk turunda geçerli oyların mutlak çoğunluğunu alan listeye verilecek sandalye sayısının yarısına eşit sayıda sandalye, yuvarlak bir hesapla, gerektiğinde verilecek sandalye sayısı dörtten daha fazla olmasında (yukarıda belirtilen sandalye sayısının Ç.N.) tamamının üstünde ve verilecek sandalye sayısı dörtten daha az olmasında (yukarıda belirtilen sandalye sayısının Ç.N.) tamamının altında dağıtılır. Gerçekleştirilen bu dağıtımda diğer sandalyeler en güçlü oran ilkesine göre; aşağıdaki üçüncü fıkranın düzenlemesinin uygulanması kaydı altında, bütün listeler arasında nisbi temsille paylaşılır.

Eğer ilk turda hiçbir liste geçerli oyların mutlak çoğunluğunu elde edememişse, ikinci tura geçilir. En fazla oyu alan listeye verilecek sandalye sayısının yarısına eşit sayıda sandalye, yuvarlak bir hesapla, gerektiğinde verilecek sandalye sayısı dörtten daha fazla olmasında (yukarıda belirtilen sandalye sayısının Ç.N.) tamamının üstünde ve verilecek sandalye sayısı dörtten daha az olmasında (yukarıda belirtilen sandalye sayısının Ç.N.) tamamının altında dağıtılır. İlk sırada yer alan listeler arasında oyların eşitliği halinde, bu sandalyeler yaş ortalamaları en yüksek olan adayların listesine verilir. Gerçekleştirilen bu dağıtımda diğer sandalyeler en güçlü oran ilkesine göre; aşağıdaki üçüncü fıkranın düzenlemesinin uygulanması kaydı altında, bütün listeler arasında nisbi temsille paylaşılır.

Geçerli oyların %5'inden daha az oy alan listeler sandalyelerin paylaşımına kabul edilmezler.

Sandalyeler her liste üzerindeki sunuluş sıralamasındaki düzen içinde adaylara dağıtılır.

Eğer birden çok liste son sandalyenin verilmesi için aynı orana sahipse, bu sandalye oyların sayısında en fazla oy alan listeye aittir. Oyların eşitliği halinde, sandalye seçilmiş olarak açıklamaya elverişli adayların en yaşlısına verilir.

İKİNCİ KİTAP: DEPARTMANLARIN SENATÖRLERİNİN SEÇİMİ

BAŞLIK IV. SENATÖRLERİN SEÇİMİ

KISIM I. Seçim Modeli

Madde L. 294. En azından dört senatöre sahip olma hakkı olan departmanlarda, seçim iki türlü çoğunluk usulüyle yapılır.

Eğer aşağıdaki şartları toparlayamıyorsa hiç kimse birinci turda senatör seçilemez:

1. Geçerli oyların mutlak çoğunluğunu;
2. Kayıtlı seçmen sayısının dörtte birine eşit bir oy sayısını alamamışsa.

İkinci turda nisbi çoğunluk yeterlidir. Oyların eşitliği halinde, adayların en yaşlısı seçilmiş olur.

Madde L. 295. Beş veya daha fazla senatöre sahip olma hakkı olan departmanlarda, seçim ortak liste veya tercihli oy olmaksızın, en güçlü ortalama ilkesi gereğince nisbi temsille olur.

Her liste üzerinde sunuş sıralaması düzenine göre sandalyeler adaylara dağıtılır.

DÖRDÜNCÜ KİTAP: BÖLGESEL MECLİS ÜYELERİ VE KORSİKA MECLİSİ'NİN MECLİS ÜYELERİNİN SEÇİMİ

BAŞLIK I. BÖLGESEL MECLİS ÜYELERİNİN SEÇİMİ

KISIM II. Seçim Modeli

Madde L. 338. Bölgesel meclis üyeleri, seçim ortak listesi veya tercihli oy olmaksızın, en güçlü ortalama ilkesi gereğince nisbi temsille her departmanda seçilir.

Her liste üzerinde, sunuş sıralaması düzenine göre sandalyeler adaylara dağıtılır. Bununla beraber, geçerli oyların en az %5'ine eşit bir oy sayısı alamayan listeler sandalye dağıtımına kabul edilmez.

Eğer birden çok liste son sandalyenin verilmesi için aynı orana sahipse, bu sandalye oyların sayısında en fazla oy alan listeye aittir. Oyların eşitliği halinde, sandalye seçilmiş olarak açıklamaya elverişli adayların en yaşlısına verilir.

BAŞLIK II. KORSİKA MECLİSİ'NİN MECLİS ÜYELERİNİN SEÇİMİ

KISIM II. Seçim Modeli

Madde L. 365. Korsika tek bir seçim çevresini oluşturur.

Korsika Meclisi, meclis üyeleri iki türlü liste seçim sistemiyle sandalye sayısı kadar adayı içeren listelerin verilmesi ile isim ekleme ve silme yapılmaksızın ve sunuştaki sıralama düzeni değiştirilmeksizin, 373. maddenin ikinci fıkrasında öngörülen düzenlemelerin uygulanması kaydı altında, seçilirler.

Madde L. 366. Seçimin ilk turunda oyların mutlak çoğunluğunu alan listeye üç sandalye verilir. Diğer sandalyeler nisbi temsil sisteminin en güçlü oranına göre; üçüncü fıkranın düzenlemelerinin uygulanması kaydı altında, mevcut bütün listelerin arasında paylaşılır.

Eğer hiçbir liste geçerli oyların mutlak çoğunluğunu ilk turda elde edemezse, ikinci tura geçilir. En fazla oy alan listeye üç sandalye verilir. Başta yer alan listeler arasında oyların eşitliği halinde bu üç sandalye yaş ortalaması en yüksek olan adayların bulunduğu listeye verilir. Gerçekleştirilen bu dağıtımda diğer sandalyeler bu fıkranın ikinci cümlesine uygun olarak dağıtılır.

L. 338. maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının düzenlemeleri Korsika Meclisi'nin meclis üyelerinin seçimine uygulanır.

KAYNAKÇA

- ATAY Ender Ethem (1999), «Fransa'da Siyasal Partiler ve Parti Sistemleri», Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, S:2, sh. 197-231.
- AVRIL Pierre, CONAC Gérard (1996), **La Constitution de la République française Textes et révision**, Montchrestien, Paris.
- AVRIL Pierre, GICQUEL Jean (1991), **Lexique droit constitutionnel**, 3ème édition, PUF, Paris, (*Ballotage* maddesi, sh. 15).
- BARRILLON R.- BERARD J.M. - BERARD M.H. - DUPUIS G. - GRANGE CABANE A. - LE BOS LE POURHIET A. M. - MENY Y. (1986), **Dictionnaire de la constitution**, 4 ème édition, Editions Cujas, Paris (*Ballotage* maddesi, sh. 33 ve *Mode de scrutin* maddesi, sh. 322-328).
- CHAGNOLLAUD Dominique, QUERMONNE Jean-Louis (1996), **Le gouvernement de la France sous la Vème République**, Librairie Arthème Fayard, Paris.
- CHANTEBOUX Bernard (1994), **Droit constitutionnel science politique**, 11ème Edition, Armand Colin, Paris.
- Code Electoral** (1995), Septième Edition, Annotation de jurisprudence et bibliographie par Bernard MALIGNER, Dalloz, Paris.
- COTTERET Jean-Marie, EMERI Claude (1978), **Les systèmes électoraux**, 3ème Edition, PUF, Que sais-je?, NO: 1382, Paris.
- COTTERET Jean-Marie, EMERI Claude (1975), **Seçim Sistemleri**, (Çeviren: Tanju Gökçöl), Gelişim Yayınları, İstanbul.
- Demokrasi ve Seçim «İki Turlu Daraltılmış Bölge Seçim Sistemi»** (16 Haziran 1997), Anavatan Partisi Araştırma Merkezi, Yayın: 15, Ankara.
- Documents d'Etudes, Modes de scrutin et systèmes électoraux** (1986), No 1.05.
- DUHAMEL Olivier (1991), **Le pouvoir politique en France, Droit constitutionnel, 1**, PUF, Paris.
- DUHAMEL Olivier (1994), **Droit constitutionnel et politique**, Science Politique Seuil, Paris.
- FAVOREU Louis, GAÏA Patrick, GHEVONTIAN Richard, MESTRE Jean-Louis, ROUX André, PFERSMANN Otto, SCOFFONI Guy (1998), **Droit constitutionnel**, Dalloz, Paris.
- JEANNEAU Benoit (1991), **Droit constitutionnel et institutions politiques**, 8ème Edition, Mémentos Dalloz, Paris.
- LACHAPELLE Georges (1934), **Les régimes électoraux**, Librairie Armand Colin, Paris.
- LASCOMBE Michel (1995), **Droit constitutionnel de la Vème République**, 3ème Edition, L'Harmattan, Paris.
- MAUS Didier (1978), **Textes et documents sur la pratique institutionnelle de la Vème République**, La Documentation Française, CNRS, Paris.
- Les modes de scrutin en France** (Janvier 1993), Ministère des Affaires Etrangères Direction de la Presse, de l'Information et de la Communication.
- PACTET Pierre (1995), **Institutions politiques Droit constitutionnel**, 14ème Edition, Masson / Armand Colin, Paris.
- YSMAL Colette (1989), **Les partis politiques sous la Vème République**, Montchrestien, Paris.